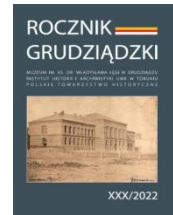

BIULETYN

KOŁA MIŁOŚNIKÓW DZIEJÓW GRUDZIĄDZA
KLUB „CENTRUM” SPÓŁDZIELNI MIESZKANIOWEJ

Rok XXI: 2023

Grudziądz, dnia 25.01.2023 r.

Nr 4 (764)

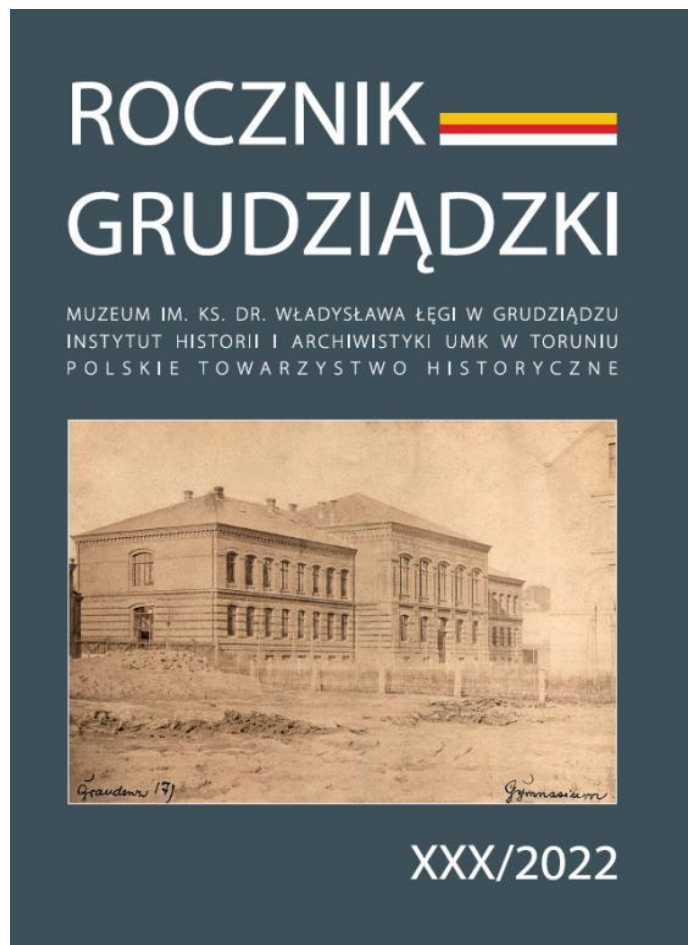
1308. spotkanie

dr Paweł Nastrożny

Rocznik Grudziądzki, t. XXX (2022) – jubileuszowy

Krótko przed Świętami Bożego Narodzenia 2022 roku ukazał się najnowszy Rocznik Grudziądzki. Jest to tom XXX – jubileuszowy i również jego promocja w dn. 15 grudnia posiadała bardzo uroczystą oprawę, jak przystało na tak ważną okazję. Wydarzenie otwierał koncert muzyki klasycznej w wykonaniu artystów z Akademii Muzycznej im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy. Następnie sekretarz redakcji dr Paweł Nastrożny zapoznał gości z dziejami czasopisma od momentu jego powstania, tj. od 1960 roku, gdyż periodyk ma długą, liczącą już ponad 62 lata tradycję. Prezentacji bieżącego tomu dokonał prof. dr hab. Wiesław Sieradzian – redaktor naczelny. Nie zabrakło gorących podziękowań dla mgr Anny Wajler, która pracowała przy wydawaniu aż 20 numerów pisma (tomy IX-XXVIII) – odłożonych w czasie ze względu na charakter on-line poprzednich promocji. Słowo do uczestników skierował Prezydent Grudziądza dr Maciej Glamowski. Wydarzenie zamykał wykład prof. W. Sieradziana pt. *Związki Walthera Nernsta z Grudziądzem*. Uroczystość prowadziła Dyrektorka Muzeum im. ks. dr. W. Łęgi – mgr Wioletta Pacuszka.

W tomie XXX Rocznika Grudziądzkiego miały miejsce pojedyncze zmiany w składach Rady Naukowej i Redakcji. W pierwszej z nich, zmarłego w marcu 2022 r. dr. Lothara Hyssa zastąpiła dr Gisela Parak. Obie osoby to dyrektorzy Westpreußisches Landesmuseum (Muzeum Prus Zachodnich) w Warendorfie w Niemczech. Z kolei stanowisko zastępcy redaktora naczelnego objął dr hab. Maciej Krotofil, prof. UMK. Nie jest to jednak zupełnie nowa funkcja, gdyż drugi redaktor periodyku był obecny przy pierwszych dziewięciu

wydaniach czasopisma, po raz ostatni w tomie IX za rok 1985.

Zawartość jubileuszowego Rocznika Grudziądzkiego nie różni się zasadniczo od pozostałych tomów. Teksty zostały uporządkowane w czterech głównych częściach: „Artykuły”, „Materiały i miscellanea”, „Ludzie miasta i regionu” oraz „Recenzje i sprawozdania”.

W dziale „Artykuły” zamieszczono aż 13 tekstów. Niemal połowę stanowią studia będące pokłosiem referatów wygłoszonych podczas sesji naukowej pt. „Walther Nernst (1864-1941). Wąbrzeźno – Grudziądz – Getynga – Berlin. W osiemdziesiątą rocznicę śmierci Laureata Nagrody Nobla w dziedzinie chemii”, która odbyła się 19 listopada 2021 roku na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Ten wybitny naukowiec w pewnym okresie swojego życia był związany z naszym miastem, o czym szczegółowo pisze Wiesław Sieradzan (*Związki Walthera Nernsta z Grudziądzem*). W nawiązaniu do tych faktów okładkę XXX tomu Rocznika zdobi widokówka przedstawiająca budynek Gimnazjum Królewskiego w Grudziądzu (obecnie I Liceum Ogólnokształcące im. Bolesława Chrobrego) przy obecnej ul. Sienkiewicza.

Pozostałe teksty dotyczące noblisty przygotowali nie tylko historycy, ale – co bardzo rzadkie w czasopismach o profilach typowo humanistycznych – także naukowcy z takich dziedzin jak fizyka i chemia:

- Bogusław Buszewski, *Znaczenie Walthera Nernsta dla i w chemii*,
- Tomasz Krzemiński, *Klimat kulturowy Grudziądza i miast Prus Zachodnich w drugiej połowie XIX wieku*,
- Mateusz Maleszka, *Walther Nernst i spór o „niemiecką fizykę”*,
- Magdalena Niedzielska, *Walther Nernst. Życie i działalność naukowa*,
- Józef Szudy, *Walther Nernst – pionier współczesnej fizyki*.

Pozostałe artykuły dotyczą Grudziądza i najbliższych okolic. Zostały przygotowane w zakresie dwóch dyscyplin – historii i historii sztuki. Nie ma natomiast tekstu o tematyce archeologicznej (dość wyjątkowo, biorąc pod uwagę ostatnie tomy).

Tom otwiera Przemysław Waszak, który przedstawia swoje kolejne studium. Tym razem jego tematem są *Krucyfiksy znad wejścia do dawnego szpitala św. Jakuba w Toruniu, ul. Szpitalna 4*.

Wielokrotna autorka tekstów ukazujących się w Roczniku Izabela Fijałkowska przygotowała interesujący artykuł pt.: *Architektura szkieletowa Starego Miasta Grudziądza*. Grudziądzki historyk Mariusz Żebrowski opracował temat poświęcony *Ucieczkom jeńców brytyjskich z obozu jenieckiego w Grudziądzu w 1918 roku*.

Dwa kolejne teksty odnoszą się do miejscowości zlokalizowanych w obecnym powiecie grudziądzkim i pod względem chronologicznym osadzone są w okresie drugiej wojny światowej. Joanna Hinz przedstawiła artykuł pt. *Słupski Młyn-Przesławice: miejsce zbrodni i pamięci*, a Filip Rybiak zaprezentował *Wkroczenie Armii Czerwonej do Radzyna Chełmińskiego w styczniu 1945 roku – w źródłach historycznych i współczesnej pamięci mieszkańców*. Oba teksty powstały w opracowaniu o prace dyplomowe przygotowane przez wymienionych autorów na (odpowiednio): Uniwersytecie Mikołaja Kopernika i Uniwersytecie Gdańskim.

Wszyscy grudziądzanie (i nie tylko) interesujący się demografią powinni zapoznać się z obszernym studium Witolda Rakowskiego pt. *Ludność Grudziądza i jej zmiany w latach 1946–2020*. Wybitna analiza dokonana przez autora oraz szeroka rozpiętość chronologiczna obejmująca okres od pierwszych lat powojennych do końca drugiej dekady XXI wieku, daje możliwość głębokiego prześledzenia licznych zmian w strukturze ludnościowej miasta.

Dział „Artykuły” zamyka Agnieszka Zielińska studium *Spis zawodowy i spis przedsiębiorstw z 1907 roku jako źródło do badania zagadnień społeczno-gospodarczych na przykładzie powiatu miejskiego i ziemskiego Grudziądza*.

„Materialy i miscellanea” to w tomie jubileuszowym łącznie cztery teksty. Udanym debiutem publikacyjnym jest materiał przygotowany przez historyka Sławomira Kwiatkowskiego pt. *Inwentarz kościoła parafialnego pw. św. Mikołaja Biskupa w Grudziądzu w 1661 roku oraz donacje na jego rzecz w latach 1661–1682*. Edycję źródłową przygotowaną według wymogów naukowych i bogato uzupełnioną licznymi objaśnieniami dla mniej zorientowanych odbiorców, poprzedza szeroki wstęp historyczny.

Paweł Nastrożny przygotował artykuł *Rocznik Grudziądzki. Dzieje periodyku (1960–2022)*, którego publikacja ma ścisły związek z wydaniem jubileuszowego XXX tomu. Autor przedstawił okoliczności powstania czasopisma, które było jednym z pierwszych regionalnych periodyków naukowych w tej części Polski. Na dalszych stronach można zapoznać się z wieloma informacjami na temat kolejnych losów i funkcjonowaniem Rocznika, przy publikacji którego brało udział łącznie sześciu redaktorów naczelnych. Po lekturze historii pisma łatwo zauważalna jest pewna sinusoida – silny początek i zaangażowanie w prace redakcyjne, których owocem były pierwsze tomy, następnie spadek zarówno częstotliwości wydawania, jak i objętości oraz znaczenia naukowego kolejnych numerów, a wreszcie ponowny wzrost pozycji Rocznika Grudziądzkiego, którego najbardziej widocznym symptomem jest przywrócenie naturalnej periodyczności (publikacja kolejnych tomów co rok) oraz wysokie zainteresowanie publikacją na łamach pisma wśród autorów.

Przedostatnim w tej grupie materiałem jest tekst Waldemara Rozyńkowskiego, w którym opisuje on *Wizytę prymasa Stefana Wyszyńskiego w domu generalnym siostr pasterek w Jabłonowie Pomorskim (10–11 VI 1965 r.) w świetle opisu tego wydarzenia zamieszczonego w kronice wspomnianego domu zakonnego*.

Dział zamyka Wiesław Sieradzan z tekstem *Piotr z Grudziądza w świetle najnowszych badań. Uwagi na marginesie monografii Pawła Gancarzyka, Petrus Wilbelmi de Graudencz i muzyka Europy Środkowej XV wieku*.

W cieszącym się dużym zainteresowaniem dziale „Ludzie miasta i regionu” zamieszczono kilka studiów biograficznych. Bartosz Janczak zapoznaje Czytelników z postacią generała brygady Mariana Przewłockiego (1888–1966), którego droga życia wiodła – jak autor zaznaczył w tytule – *z Kamieńca Podolskiego przez Grudziądz, Wilno do 2. Korpusu Polskiego i na emigrację*.

Paweł Nastrożny opracował biogram księdza kanonika Wojciecha Zawackiego (1964–2020), zmarłego kilka lat temu proboszcza parafii pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Mokrem, a wcześniej m.in. wikariusza parafii pw. św. Apostołów Piotra i Pawła na Lotnisku w Grudziądzu.

W związku z sygnalizowaną już śmiercią Lothara Hyssa (1960–2022), niemieckiego historyka sztuki oraz członka Rady Naukowej Rocznika Grudziądzkiego, jego sylwetkę krótko przybliży Wiesław Sieradzan.

W grupie „Recenzji i sprawozdań” zamieszczono pięć tekstów – jedną recenzję i cztery sprawozdania. Dział rozpoczyna się omówieniem przez Jerzego Domasłowskiego publikacji *Dawne tramwaje Grudziądza. Źródła z lat 1896–1946 z okazji 125-lecia istnienia komunikacji tramwajowej*, Grudziądz 2021, której autorem jest Dawid Schoenwald.

Izabela Fijałkowska przedstawiła obszerne *Sprawozdanie Miejskiego Konserwatora Zabytków w Grudziądzu w 2021 roku*.

Z kolei *Sprawozdanie z działalności Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Oddział w Grudziądzu w latach 2018–2021* opracował były prezes Oddziału Paweł Grochowski.

Tradycyjnie już, z kronikarską dokładnością, sprawozdanie niezwykle aktywnie działającego Koła Miłośników Dziejów Grudziądza za 2021 rok przedstawili Janusz Hinz wraz z Tadeuszem Rauchfleiszem.

Natomiast *Sprawozdanie z działalności Muzeum im. ks. dr. Władysława Łęgi w Grudziądzu za 2021 rok* kolejny już raz zostało opracowane przez dyrektora Muzeum Wioletę Pacuszkę.

Jubileuszowy XXX tom Rocznika Grudziądzkiego należy do najobszerniejszych numerów pisma w ciągu ostatnich 10 lat (418 stron), a biorąc pod uwagę fakt, że nie zawiera publikowanego co dwa tomy działu „Bibliografia”, czyni go w podstawowej zawartości największym pod względem objętości od tomu XIX (2011).

Zmniejszony w poprzednim numerze (XXIX) nakład utrzymano na obecnym poziomie 200 egzemplarzy i warto, aby nie był on już zmniejszany, choć widmo kryzysu pojawiło się i w tym wypadku.

Serdecznie zapraszam do lektury jubileuszowego tomu, który można zakupić m.in. w Muzeum i Informacji Turystycznej.

(L.B.S.)

Redakcja: Tadeusz Rauchfleisz, Janusz Hinz. Logo KMDG wykonał Grzegorz H. Rygielski.